

Верховний
Суд

Особливості господарського процесу в умовах воєнного стану

Юрій Чумак,
суддя-спікер Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду,
кандидат юридичних наук

Всеукраїнський вебінар для суддів місцевих та апеляційних господарських судів
Національна школа суддів України
14 квітня 2023 року

Робота судів під час воєнного стану

Закон України «Про правовий режим воєнного стану»

Стаття 10

... повноваження судів не можуть бути припинені...

Стаття 26

... скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється...

Найбільш актуальні виклики судової системи та правосуддя

- ✓ **перебої з електропостачанням судових установ**, що викликано масованими обстрілами, країною терористом, якою російська федерація, об'єктів електричної інфраструктури України;
- ✓ **непоодинокі повітряні тривоги**, адже відповідно до актуальних вказівок військово-політичного правління держави, під час повітряної тривоги, установи та організації повинні подбати про життя та здоров'я відвідувачів та працівників, шляхом доправлення громадян до найближчих укриттів, а за відсутності такої можливості, до залишення відповідних установ та організацій, для зменшення ризику опинитися в пастці у випадку повітряного удару по відповідних будівлях

фактично є поза межами державного та судового впливу

Дистанційна участь у судовому процесі

Закон України «Про судоустрій і статус суддів»

Стаття 11

Учасникам судового процесу на підставі судового рішення забезпечується можливість брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції у порядку, встановленому законом.

Господарський процесуальний кодекс України

Стаття 197

1. Учасники справи мають право брати участь у судовому засіданні *в режимі відеоконференції* поза межами приміщення суду за умови наявності у суді відповідної технічної можливості, про яку суд зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі, крім випадків, коли явка цього учасника справи в судове засідання визнана судом обов'язковою.
2. Учасник справи подає заяву про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання. Копія заяви в той самий строк надсилається іншим учасникам справи.
3. Учасники справи беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду *з використанням власних технічних засобів* та електронного підпису згідно з вимогами Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему та/або положень, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів).

Неявка позивача у судові засідання

Норми, закріплені у частині четвертій статті 202 та у пункті 4 частини першої статті 226 Господарського процесуального кодексу України, за методом правового регулювання є імперативними, що означає те, що відповідно до цих норм процесуального права **у разі неявки позивача в судові засідання за умови, що він був належним чином повідомлений про час і місце судового засідання, не повідомив суд про причини його неявки та не надав суду заяви про розгляд справи за його відсутності, суд має імперативний процесуальний обов'язок залишити позов без розгляду.**

Залишення позову без розгляду у зв'язку з неявкою позивача, який був належним чином повідомлений про дату, час та місце судового засідання у справі, проте не повідомив суд про причини своєї неявки та не надав суду заяву про розгляд справи за його відсутності, є негативним правовим наслідком для позивача.

Постанова ОП КГС ВС від 18.11.2022 у справі № 905/458/21

ОП КГС ВС від 17.03.2023 у справі № 910/17906/21 зауважила, що наведений висновок щодо застосування частини четвертої статті 202 та пункту 4 частини першої статті 226 ГПК України було сформовано без встановлення заборон чи обмежень судам у кожному конкретному випадку надавати оцінку діям сторін у справі та іншим обставинам, зокрема з урахуванням введення воєнного стану в Україні, і, відповідно, визначати подальші процесуальні дії, які суди повинні вчинити для розгляду кожної конкретної справи

Поновлення процесуальних строків під час ВІЙНИ

Введення на території України воєнного стану не зупинило перебіг процесуальних строків звернення до суду з позовами. Питання поновлення процесуального строку у випадку його пропуску з причин, пов'язаних із запровадженням воєнного стану в Україні, вирішується в кожному конкретному випадку з урахуванням доводів, наведених у заяві про поновлення такого строку. Сам по собі факт запровадження воєнного стану в Україні не є підставою для поновлення процесуального строку. Такою підставою можуть бути обставини, що виникли внаслідок запровадження воєнного стану та унеможливили виконання учасником судового процесу процесуальних дій протягом установленого законом строку.

Постанова ВП ВС від 10.11.2022 у справі № 990/115/22

Поновлення процесуальних строків під час війни

Ухвала КГС ВС від 22.08.2022 у справі № 922/2699/21

Поновлено скаржнику пропущений строк на касаційне оскарження постанови Східного апеляційного господарського суду від 16.02.2022 і рішення Господарського суду Харківської області від 13.10.2021

- ↪ заявник не мав змоги здійснювати діяльність, оскільки досі обмежена робота інфраструктурних об'єктів на території міста Харкова та неможливістю виконання своїх повноважень працівниками Товариства в умовах дії воєнного стану

Ухвала КГС ВС від 20.07.2022 у справі № 924/939/21

Відмовлено у відкритті касаційного провадження за поданою касаційною скаргою

- ↪ саме лише посилення скаржника на введення на території України воєнного стану не є безумовним доказом наявності поважних причин пропуску строку на касаційне оскарження.

Відкладення розгляду справи

При вирішенні питання про наявність підстав для відкладення розгляду справи, у якій на початок судового засідання оголошено сигнал "повітряна тривога" господарський суд має керуватися пріоритетом збереження життя і здоров'я людини, а обов'язком суду є сприяти учасникам судового процесу в реалізації ними процесуальних прав, зокрема на участь у судовому розгляді, та виходити з того, що відсутній учасник справи не з'явився в судові засідання з об'єктивних і поважних причин, за відсутності клопотання про розгляд справи за його відсутності.

При цьому обставини оголошення сигналу "повітряна тривога" у певному регіоні слід вважати загальновідомими, тобто такими що не потребують доказування, а неявка у судові засідання учасників справи може бути спричинена такою надзвичайною ситуацією, яка об'єктивно унеможлиблює завчасне подання клопотання про відкладення розгляду справи з цих причин.

Розглядаючи справу № 910/2116/21(910/12050/21) у першому судовому засіданні 17.10.2022, **апеляційний суд повинен був врахувати**, що представники сторін з об'єктивних і поважних причин не змогли з'явитися до суду, так само як і подати клопотання про відкладення судового розгляду з цих причин, тому, за надзвичайної ситуації мав вирішити питання про відкладення розгляду справи, застосовувавши відповідні процесуальні норми крізь призму загальних засад господарського судочинства, дотримання гарантій прав особи на участь у розгляді її справи, а також обов'язку суду сприяти учасникам судового процесу в реалізації ними процесуальних прав.

Постанова КГС ВС від 22.12.2022 у справі № 910/2116/21(910/12050/21)

Зупинення провадження у справі

Відповідно до пункту 3 частини першої статті 227 ГПК України суд зобов'язаний зупинити провадження у справі у випадку перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції.

Відповідно до пункту 2 частини першої статті 229 ГПК України провадження у праві зупиняється у випадках, встановлених пунктом 3 частини першої статті 227 цього Кодексу - до припинення перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції.

КГС ВС дійшов висновку про необхідність **зупинення** касаційного провадження у справі №910/5241/20 до припинення перебування скаржника у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції.

Ухвала КГС ВС від 11.05.2022 у справі № 910/5241/20

Належне повідомлення учасників справи

Стаття 12-1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 року № 1207 (в редакції Закону України від 21.04.2022 № 2217-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України»

1. Якщо остання відома адреса місця проживання (перебування), місцезнаходження чи місця роботи учасників справи знаходиться **на тимчасово окупованій території**, суд викликає або повідомляє учасників справи, які не мають офіційної електронної адреси, про дату, час і місце першого судового засідання у справі через оголошення на офіційному веб-сайті судової влади України, яке повинно бути розміщене не пізніше ніж за двадцять днів до дати відповідного судового засідання.

Суд викликає або повідомляє таких учасників справи про дату, час і місце інших судових засідань чи про вчинення відповідної процесуальної дії через оголошення на офіційному веб-сайті судової влади України, яке повинно бути розміщене не пізніше ніж за десять днів до дати відповідного судового засідання або вчинення відповідної процесуальної дії.

З опублікуванням такого оголошення відповідач вважається повідомленим про дату, час і місце розгляду справи.

2. Учасники справи, остання відома адреса місця проживання (перебування) чи місцезнаходження яких знаходиться на тимчасово окупованій території і які не мають офіційної електронної адреси, повідомляються про ухвалення відповідного судового рішення шляхом розміщення інформації на офіційному веб-порталі судової влади з посиланням на веб-адресу такого судового рішення в Єдиному державному реєстрі судових рішень або шляхом розміщення тексту відповідного судового рішення на офіційному веб-порталі судової влади України, з урахуванням вимог, визначених Законом України "Про доступ до судових рішень", у разі обмеження доступу до Єдиного державного реєстру судових рішень.

З моменту розміщення такої інформації вважається, що особа отримала судове рішення.

3. Передбачений цією статтею порядок виклику в суд та повідомлення про судові рішення може застосовуватися стосовно інших учасників судового процесу, адреса місця проживання (перебування), місцезнаходження чи місця роботи яких знаходиться на тимчасово окупованій території, якщо від цього залежить реалізація ними своїх процесуальних прав і обов'язків.

Повідомлення учасників справи, які перебувають на території країни-агресора

- ✓ Закон України «Про зупинення дії та вихід з Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах та Протоколу до Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 року» від 01 грудня 2022 року № 2783-IX
- ✓ Закон України «Про вихід з Угоди про порядок вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності» від 12 січня 2023 року № 2855-IX

Повідомлення учасників справи, які перебувають на території країни-агресора

- ✓ повідомляти РФ як відповідача у справі та направляти їй документи необхідно, навіть якщо це держава-терорист і агресор, адже неповідомлення є грубим порушенням закріплених в міжнародних конвенціях та Конституції України основоположних засад судочинства про рівність учасників судового процесу перед законом і судом;
- ✓ повідомляти способами, визначеними процесуальним законодавством, технічно неможливо, тож варто вдаватися до способів, передбачених нормами міжнародного права, та шукати додаткові шляхи повідомлення.

Для повідомлення учасників справи, які перебувають на території країни-агресора, можливим є розміщення інформації на офіційному веб-порталі судової влади України

https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/info_terut_ros/

https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/povidomlennya

Відновлення втраченого провадження

24.10.2022 до Верховного Суду від Господарського суду Миколаївської області надійшов лист від 24.10.2022 № 915/969/20/3429/22, в якому суд повідомив:

- 21.01.2022 судову справу № 915/969/20 передано до архіву суду для архівного зберігання.
- 29.03.2022 **внаслідок ракетного удару** окупаційних військ російської федерації по будівлі Миколаївської обласної ради, **приміщення Господарського суду Миколаївської області були зруйновані**. Під час руйнування приміщень Суду більшість судових справ, які перебували на архівному у зберіганні у архіву суду, були пошкоджені або знаходяться під зруйнованою будівлею Миколаївської обласної ради. Після заподіяння руйнувань та до цього часу Господарським судом Миколаївської області вживаються заходи з пошуку та впорядкування вищезазначених судових справ, з метою з'ясування переліку судових справ, які пошкоджені або втрачені.
- На сьогодні справи № 915/969/20 немає у переліку судових справ, які знайдені та вивезені з пошкоджених приміщень суду, тому Господарський суд Миколаївської області немає можливості направлення цієї справи на запит Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду.

З огляду на викладені обставини у листі Господарського суду Миколаївської області від 24.10.2022 №915/969/20/3429/22 та ненадходження до Верховного Суду станом на 27.10.2022 матеріалів справи №915/969/20, у Верховного Суду є підстави вважати, що судове провадження у справі № 915/969/20 втрачене.

Оскільки касаційну скаргу у справі № 915/969/20 неможливо розглянути за відсутності матеріалів справи, Верховний Суд вважав за **необхідне ініціювати перед Господарським судом Миколаївської області розгляд питання щодо відновлення втраченого провадження у цій справі**.

Ухвала КГС ВС від 27.10.2022 у справі № 915/969/20

Верховний
Суд

Дякую за увагу!